

André Gide
OZKA VRATA

prevedel Božo Vodušek

Prizadevajte si, da vstopite skozi ozka vrata.

Lk 13,24

Pri redakciji besedila *Ozka vrata* smo zaradi uskladitve s sodobnimi pravopisnimi normami odpravili nekatere skladenjske in slogovne posebnosti. Izdaja temelji na tisti, ki jo je leta 1931 izdala Jugoslovanska knjigarna.

I

Kdo drug bi iz tega napisal knjigo. Jaz pa sem zgodbo, ki jo pripovedujem, živel, ji namenjal vse svoje sile in se v njej izčrpal. Čisto preprosto bom torej popisal svoje spomine, in če so sem ter tja razbiti, si ne bom pomagal z nikakršnim izmišljanjem, da bi jih izpopolnil ali povezal. Trud, ki bi ga porabil za prirejanje, bi mi pokvaril poslednji užitek, ki ga pričakujem, če jih povem.

Ni mi bilo še dvanajst let, ko sem izgubil očeta. Mati, ki je ni nič več vezalo na Le Havre, kjer je bil oče zdravnik, se je odločila, da se preseli v Pariz. Mislija je, da bom tam laže dokončal šolanje. Blizu Luksemburškega parka je najela majhno stanovanje, kamor je z nami vred priselila tudi miss Ashburton. Flora Ashburton ni imela sorodnikov; materi je bila najprej vzgojiteljica, potem tovarišica in kmalu prijateljica. Živel sem ob teh dveh ženskah enako milega in otožnega izraza, ki si ju zmorem predstavljati samo v žalni obleki. Nekega dne, že dolgo po očetovi smrti, mislim, je mati črni trak svojega jutranjega pokrivala zamenjala z vijoličastim.

»Ah, mama,« sem vzkliknil, »kako slabo se ti poda ta barva!«
Naslednje jutro je imela spet črn trak.

Bil sem rahlega zdravja. Če ne bi imel resničnega veselja do dela, bi mati in miss Ashburton s svojo skrbnostjo, ki si je neprestano prizadevala, da se ne bi utrudil, iz mene napravili lenuha. Takoj ko so se začeli lepi dnevi, sta druga drugo prepričevali, da je zame čas, da odidem iz mesta, češ da v njem bledim: sredi junija smo odpotovali v Fongueusemare blizu Le Havra, kjer smo bili vsako poletje gostje pri mojem stricu Bucolinu.

Sredi ne prav velikega, ne prav lepega vrta, ki ga nič posebnega ne loči od nešteti drugih normandijskih vrtov, stoji bela dvonadstropna Bucolinova hiša, podobna mnogim kmetskim dvorcem preteklega stoletja. Kakih dvajset velikih oken se odpira na sprednjo stran vrta, na vzhod; prav toliko na zadnjo stran; na straneh jih nima. Okna so iz majhnih šip. Nekatere na novo vstavljene se zdijo presvetle med starimi, ki so ob njih videti zelene in motne. Nekatere imajo napako, ki jim sorodniki pravijo »mehurčki«. Če skozi pogledaš drevo, se pokveči, in poštar, ki pride mimo, nenadoma dobi grbo.

Pravokotni vrt obdaja zid. Pred hišo se razširi v precej široko senčno trato, okrog katere vodi s peskom in kremenom posuta pot. Na tej strani se zid zniža, tako da vidiš dvorišče z gospodarskimi poslojji, ki oklepa vrt in ga po tamkajšnji navadi omejuje bukov nasad.

Za hišo, na zahodu, se vrt prosteje razprostre. Na južni strani se sredi cvetja smeje pot pred sadnimi ograjami, pred morskimi vetrovi zavarovana z gostim zastorom portugalskih lovorjev in nekaj drevesi. Druga pot ob severnem zidu izginja pod vejami. Moji sestrični sta ji pravili »črna pot« in po večernem mraku nista radi hodili tja. Ti dve poti vodita v zelenjavni vrt, ki se nekoliko niže nadaljuje v cvetličnega, potem ko prestopiš nekaj stopnic. Dalje, onstran zidu, ki ga prav na koncu zelenjavnega vrta prodirajo skrivna vratca, leži grmičast gozdiček, kjer se z leve in desne končuje bukov nasad. Z zahodnega stopnišča ti pogled prek goščave poišče ravnino in občuduje žitna polja, ki jo pokrivajo. Ne prav daleč na obzorju vidiš sredi vasice cerkev, in če je večer miren, tudi dim nekaterih hiš.

V lepih poletnih večerih smo po večerji hodili v spodnji vrt. Skozi skrita vratca smo šli h klopi v drevoredu, od koder se za silo odpira pogled na pokrajino. Tik slamnate strehe nad zapuščeno laporno jamo so sedali stric, mati in miss Ashburton. Pred nami se je z meglo

polnila dolinica, v daljavi pa se je zlatilo nebo nad gozdom. Potem smo še ostajali na koncu že temnega vrta. Ko smo se vračali, smo v salonu poiskali teto, ki skoraj nikoli ni hodila z nami ... Za nas otroke je bil s tem večer končan. Pogosto pa smo še brali v svojih sobah, ko smo čez čas slišali starše prihajati po stopnicah.

Domala ves čas, ki ga čez dan nismo preživljali v vrtu, smo bili v »učilnici«, pisarni mojega strica, kamor so nam postavili šolske klopi. Moj bratranec Robert in jaz sva delala drug ob drugem, za nama pa Julietta in Alissa. Alissi je bilo dve leti več, Julietti leto manj od mene. Robert je bil najmlajši izmed nas štirih.

Nimam namena popisovati svojih prvih spominov, ampak samo tiste, ki so povezani s to zgodbo. Po pravici pravim, da se je začela pravzaprav z letom, ko mi je umrl oče. Morda sta me moja občutljivost, ki jo je prenapelo žalovanje, in če že ne lastna žalost, pa vsaj pogled na materino, napravili sprejemljivega za nove dražljaje; prezgodaj sem dozorel. Ko smo se tisto leto vrnili v Fongueusemare, sta se mi zdela Julietta in Robert toliko mlajša, ko pa sem zagledal Alisso, sem nenadoma spoznal, da sva oba nehala biti otroka.

Da, bilo je prav leto, ko mi je umrl oče. Spomin mi potrjuje pogovor moje matere z miss Ashburton takoj po našem prihodu. Iznenada sem stopil v sobo, kjer se je mati pogovarjala s prijateljico; šlo je za teto. Mati se je jezila, ker ni nosila žalne obleke ali jo je že odložila. Po pravici rečeno, si prav tako težko predstavljam teto Bucolin v črni obleki kakor mater v svetli. Kolikor se spominjam, je na dan našega prihoda Lucile Bucolin nosila obleko iz tančice. Spravljiva kakor zmeraj, se je miss Ashburton trudila pomiriti mojo mater in je boječe rekla:

»Saj je navsezadnje tudi bela obleka žalna.«

»Boste rekli, da je ‚žalovanje‘ tudi rdeči šal, ki si ga je ogrnila? Flora, vi me dražite!« je vzkliknila moja mati.

Teto sem videval samo v počitniških mesecih in gotovo je zaradi poletne vročine zmeraj nosila lahke, široko odprte telovnike. Še bolj kakor živa barva ogrinjal, s katerimi si je teta ogrinjala ramena, pa je moja mater razburjala ta golota.

Lucile Bucolin je bila zelo lepa. Sličica, ki sem si jo ohranil, mi kaže, kakšna je bila takrat, s tako mladostnim izrazom, da bi jo utegnil imeti za starejšo sestro njenih hčera. Sedi ob strani in se drži, kakor je imela navado – z glavo, oprto na levo roko, in z mezinco, poredno upognjenim proti ustnici. Redka mreža ji objema bujne kodraste lase, ki so ji napol zdrsnili na tilnik. V okroglem izrezu bluze ji na rahli ovratnici iz črnega žameta visi medaljon iz italijanskega mozaika. Pas iz črnega žameta s široko plapolajočo pentljo, mehki slamnik s širokimi kraji, ki ga je obesila za trak na naslonjalo stola, vse to ji večja otroški izraz. Prosto viseča desnica drži zaprto knjigo.

Lucile Bucolin je bila kreolka. Staršev ni poznala ali pa jih je zelo zgodaj izgubila. Mati mi je pozneje pripovedovala, da sta jo zavrženo ali siroto pobrala pastor Vautier in njegova žena, ki takrat še nista imela otrok. Ko sta kmalu nato zapustila Martinique, sta jo pripeljala s seboj v Le Havre, kjer je živela Bucolinova rodbina. Vautierjevi in Bucolinovi so se obiskovali. Moj stric je takrat služil v neki inozemski banki in šele čez tri leta, ko se je vrnil k svojcem, je spoznal malo Lucile. Zaljubil se je vanjo in jo kmalu popeljal v zakon, na veliko žalost svojih staršev in moje matere. Lucile je bilo tedaj šestnajst let. Medtem je dobila gospa Vautier dva otroka in se je začela bati, da bi nanju vplivala ta posvojena sestra, katere značaj je iz meseca v mesec postajal vse bolj čuden; pa tudi družinski prihodki so bili skromni ... Vse to mi je povedala mati, da bi mi razložila, čemu so Vautierjevi z veseljem sprejeli snubitev njenega brata. Meni se povrh tega zdi, da jih je mlada Lucile začela spravljati v hudo zadrego. Dovolj dobro poznam lehavrsko družbo, da si lahko

predstavljam, kako so sprejeli to, tako mikavno dekle. Pastor Vautier – ki je bil, kakor sem pozneje spoznal, dober, oprezen in lahko-veren hkrati, brez pomoči proti spletkam in čisto brez orožja proti zlu – ta izvrstni mož je moral biti pri koncu s svojimi močmi. Kar zadeva gospo Vautier, ne morem o njej reči ničesar. Umrla je ob porodu četrtega otroka, sina, ki je bil nekako mojih let in mi je postal pozneje prijatelj ...

Lucile Bucolin se je le malo udeleževala našega življenja. Iz svoje sobe je prihajala šele po obedu, se takoj zleknila na zofo ali v mrežo, ležala do večera in vstala vsa medla. Včasih je segla z robcem prek čela, kot da bi ga hotela obrisati, čeprav je bilo popolnoma suho in gladko. Občudoval sem lepoto tega robca in njegov vonj, ki je bil podobnejši sadnemu kakor cvetnemu vonju. Včasih je izza pasu potegnila zrcalce s premičnim srebrnim pokrovom, ki ji je viselo z različnimi obeski na verižici pri uri. Gledala se je, se s prstom dotikala ustnice, ga slinila in si z njim vlačila očesne koticke. Večkrat je držala v roki knjigo, skoraj zmeraj zaprto; v knjigi je med listi tičal znak iz želvovine. Če si se ji bližal, ni dvignila oči od svojih sanj, da bi te pogledala. Večkrat je iz nemarne ali trudne roke, z naslanjala zofe, iz gube njenega krila padel na tla robec ali pa knjiga ali kaka cvetka ali znak. Ko sem ji nekoč pobral knjigo – otročji spomin je, kar vam govorim – in videl, da so bili verzi, sem zardel.

Po večerji Lucile Bucolin ni prihajala k družinski mizi, ampak si je za klavirjem z naslado igrala počasne Chopinove mazurke. Včasih je prekinila ritem in obstala na kakem akordu ...

Ob teti sem čutil čudno neugodje, mešano čustvo vznemirjenosti, nekakšnega občudovanja in strahu. Morda me je nejasen gon odvrčal od nje. Čutil sem tudi, da je prezirala Floro Ashburton in

mojo mater, da se je je miss Ashburton bala in da je moja mati ni marala.

Lucile Bucolin, hotel bi, da ne bi bil več hud nate, da bi pozabil za trenutek, da si napravila toliko zla ... Vsaj govoriti bom poskusil o tebi brez jeze.

Tisto poletje – ali pa naslednje, kajti v tej zmeraj enaki okolici se mi včasih spomini pomešajo – sem nekega dne stopil v salon, da poiščem knjigo; tam pa je bila ona. Hotel sem se brž umakniti, toda ona, ki me je ponavadi komaj pogledala, me je poklicala.

»Zakaj odhajaš tako naglo? Jérôme, ali se me bojiš?«

Z razbijajočim srcem se ji približam. Premagam se, se ji nasmehnem in ji podam roko. Zadrži mi roko v svoji, z drugo me boža po licu.

»Kako slabo te oblači mati, ubogi moj malček!«

Nosil sem nekakšen mornarski jopič s širokim ovratnikom in teta mi ga je začela rahljati.

»Mornarski ovratniki morajo biti veliko bolj odpeti,« je rekla in odpela gumb na jopiču. »Poglej! Ali ni tako veliko lepše?« In ko je izza pasu vzela zrcalce, je pritegnila obraz k svojemu, mi položila svojo golo roko okoli vratu in mi segla z njo v napol odprti jopič. V smehu me je vprašala, ali me še kaj ščegeče, in segla še dalje ... Planil sem tako nenadoma, da se mi je jopič raztrgal – z žarečim obrazom in med njenim vzklikanjem: »Hu, kakšen tepec!« sem pobegnil. Tekel sem prav do konca vrta. Tam sem v majhnem vodnjaku sredi zelenjavnega vrta omočil robec, si ga položil na čelo, si umival in drgnil lica in vrat, kjer se me je dotaknila ta ženska.

Nekatere dni je imela Lucile Bucolin svoje »napade«. Zgrabilo jo je nenadoma in vznemirilo vso hišo. Miss Ashburton je brž odpeljala otroke in se trudila, da bi jih kako zamotila, vendar zaradi njih

ni bilo mogoče udušiti strahotnih krikov, ki so prihajali iz spalnice ali salona. Stric je bil ves iz sebe. Slišali smo ga, kako je tekal po hodnikih, išoč brisače, kolonjsko vodo, eter. Pri večerji, kamor se teta še ni prikazala, je bil njegov obraz videti postaran in zaskrbljen.

Ko je napad nekako prešel, je Lucile Bucolin poklicala otroke k sebi – vsaj Roberta in Julietto; Alisse nikoli. Ob takih žalostnih dneh se je Alissa zaprla v sobo, kjer jo je včasih poiskal oče. Pogosto se je namreč pogovarjal z njo.

Tetini napadi so močno vplivali na služinčad. Neki večer, ko je bil napad posebej hud in sem ostal pri materi, zaprt v njeno sobo, od koder se je manj slišalo, kaj se godi v salonu, sva zaslišala kuharico, ki je tekala po hodnikih in kričala:

»Naj gospod takoj pride, uboga gospa umira!«

Stric je odšel v sobo k Alissi; mati ga je šla poiskat. Ko sta četrte ure pozneje oba prišla mimo odprtih oken sobe, v kateri sem ostal, je do mene segel materin glas: »Naj ti povem, dragi moj: vse to je komedija!« In še nekajkrat zlogujoč: »Ko-me-di-ja!«

14
15

To se je zgodilo proti koncu počitnic in dve leti po našem žalovanju. Potem dolgo več nisem videl tete. Preden pa začnem govoriti o žalostnem dogodku, ki je pretresel vso našo družino, in o neki drobni okoliščini, ki mi je malo pred koncem spremenila mešano in še nejasno čustvo, ki sem ga občutil do Lucile Bucolin, v golo sovraštvo, moram spregovoriti o svoji sestrični.

Da je bila Alissa Bucolin lepa, še nisem mogel opaziti. Mikal in vabil me je k njej vse drugačen čar kakor preprosta lepota. Goto vo je bila zelo podobna materi: njen pogled je imel tako različen izraz, da sem podobnost opazil šele pozneje. Nemogoče mi je opisati njen obraz, poteze se mi izmikajo prav do barve oči. Vidim samo še njen skoraj žalostni izraz v nasmehu in črto njenih obrvi, ki so bile tako visoko dvignjene nad oči, oddaljene od njih v velikem

loku. Podobnih nisem videl nikjer ... pač, vendar: na nekem majhnem florentinskem kipu iz Dantejeve dobe, in rad si domišljam, da je imela Beatrice kot otrok prav tako vzbočene obrvi, kakor so bile te. Njenemu pogledu, vsemu njenemu bitju so dajale nekakšen izraz plahega in hkrati zaupljivega, da, strastnega vpraševanja. Vse na njej je bilo samo vpraševanje in pričakovanje. Povedal bom, kako me je to vpraševanje prevzelo, kako mi je postalo življenje.

Julietta bi se sicer utegnila zdeti lepša. Veselje in zdravje sta sijala iz nje, a njena lepota se je zdela ob sestriini milini zunanja in vsakomur na prvi mah dostopna. Kar zadeva mojega bratranca Roberta, ni bilo na njem nobene značilne posebnosti. Bil je pač deček nekako moje starosti. Igral sem se z Julietto in z njim. Z Alisso sem se pogovarjal, skoraj nikoli pa se ni družila z nami pri igri. Kolikor daleč mi seže spomin v preteklost, jo vidim resno, z lahnim nasmeškom in zbrano. – O čem sva se pogovarjala? O čem pa naj se pogovarjata dva otroka? Takoj vam bom poskusil povedati, še prej pa bi vam rad do konca povedal to, kar je v zvezi s teto, da je pozneje ne omenjam več.

Dve leti po očetovi smrti sva prišla z materjo v Le Havre na velikonočne počitnice. Nisva stanovala pri Bucolinovih, ki so bili v mestu precej na tesnem, ampak pri starejši materini sestri, ki je imela prostornejšo hišo. Teta Plantierjeva, ki sem jo mogel le redkokdaj videti, je bila že dolgo vdova. Komaj sem poznal njene otroke, ki so bili mnogo starejši od mene in zelo drugačne narave. Plantierjeva hiša, kakor so ji pravili v Le Havru, ni bila zares v mestu, temveč na pobočju griča, ki se dviguje nad njim in mu pravijo Rebroye. Bucolinovi so stanovali blizu trgoveškega okraja. Strma ulica je dokaj hitro vodila od ene hiše do druge, po večkrat na dan sem tekal po njej gor in dol.

Tisti dan sem kosil pri svojem stricu. Kmalu po kosilu je odšel. Pospremil sem ga do pisarne in se potem vrnil navkreber k Plan-

tierjevi hiši po mater. Izvedel sem, da je odšla s teto in da se bo vrnila šele k večerji. Takoj sem se vrnil v mesto, kjer sem se smel le redkokdaj svobodno sprehajati. Prišel sem k pristanišču, ki je bilo zaradi morske megle mračno. Uro ali dve sem taval po obrežju, nakar me je prevzela želja, da bi šel in presenetil Alisso, čeprav sem se pravkar poslovil od nje. Tekel sem skozi mesto, pozvonil pri Bucolinovih vratih in se že zaganjal po stopnicah. Služkinja, ki mi je odprla, me ustavi:

»Ne hodite gor, gospod Jérôme! Ne hodite gor: gospa ima napad.«

Jaz pa kar naprej. »Saj ne grem k teti ...« Alissina soba je v tretjem nadstropju. V prvem sta salon in jedilnica, v drugem tetina soba, iz katere se razlegajo glasovi. Vrata, mimo katerih moram, so odprta in trak svetlobe pada iz sobe na stopnišče. Od strahu, da me kdo ne vidi, za trenutek obstanem, se potuhnem in prevzet od groze zagledam: sredi sobe z zagrnenjimi zastori, ki pa jo razsvetljujejo sveče dveh kandelabrov z veselo svetlobo, leži teta na divanu, ob njenih nogah Robert in Julietta, za njo pa neznan mlad mož v poročniškem kroju. Navzočnost teh dveh otrok se mi zdi danes nekaj strahotnega, ob moji takratni nedolžnosti me je prej pomirjala. Smejoč tedaj gledata neznanca, ki s piskajočim glasom ponavlja:

»Bucolin! Bucolin! ... Ko bi imel koštruna, bi ga gotovo imenoval Bucolin.«

Teta se na glas smeje. Vidim jo, kako mlademu možu ponudi cigareto, kako si jo ta prižge in kako tudi ona nekajkrat potegne iz nje. Cigareta pade na tla. On plane, da bi jo pobral, hlini, kot da se je z nogu zamotal v ogrinjalo, in pade na kolena pred teto ... Ob ugodni priložnosti smešnega prizora huškнем mimo, ne da bi me kdo videl.

Stojim pred Alissinimi vrati. Počakam trenutek. Smeh in glasovi se razlegajo iz spodnjega nadstropja, morda so preglasili moje

trkanje – kajti nobenega odgovora ne slišim. Odrinem vrata, ki se tiho vdajo. Soba je že tako mračna, da Alisse ne razločim takoj. Ob vzglavju svoje postelje kleči, obrnjena s hrbtom proti oknu, skozi katero pada ugašajoča dnevna svetloba. Ko se približam, se obrne, ne da bi se dvignila, in tiho reče: »Ah, Jérôme, zakaj se vračaš?«

Sklonim se, da bi jo poljubil. Njen obraz je oblit s solzami.

Ta trenutek je odločil o mojem življenju; še danes ne morem misliti nanj brez bolečine. Gotovo sem zelo nejasno razumel vzrok Alissine stiske, a prav določno sem čutil, da je bila ta bolečina veliko pretežka za to malo drgetajočo dušo, za to nežno telo, ki ga je vsega stresalo ihtenje.

Stal sem tako zraven nje, ona pa je bila še vedno na kolenih. Ničesar nisem mogel izraziti o novem zamaknjenju svojega srca, a pritiskal sem njeno glavo na svoje srce in na njeno čelo svoje ustnice, skozi katere se mi je izlivala duša. Pijan od ljubezni, od usmiljenja, od nekakšne nerazločne zmesi prevzetosti, odpovedovanja in kreposti sem se obračal k Bogu z vsemi svojimi močmi in se mu ponujal v dar, ne da bi bil videl kak drug namen svojega življenja, kot da varujem tega otroka pred strahom, pred zlom, pred življenjem. Nazadnje sem pokleknil, poln molitve. Pritegnil sem jo k sebi kakor v zavetje. Nejasno sem slišal, kako je rekla: »Jérôme, saj te niso videli, kajne? Ah, pojdi, brž! Ne smejo te videti.«

In potem še tiše: »Jérôme, ne pripoveduj nikomur ... Ubogi oče ne ve ničesar ...«

Svoji materi torej nisem povedal ničesar, toda neskončno šušljanje med njo in teto Plantier, skrivnostni, zaposleni in zaskrbljeni obraz obeh žena, njun »Jérôme, pojdi se igrat malo bolj proč!«, s katerim sta me zmeraj podili stran, kadarkoli sem se približal njunim tajnim

pogovorom – vse to mi je kazalo, da jima skrivnost Bucolinove hiše ni bila popolnoma neznana.

Komaj smo se vrnili v Pariz, že so mater brzojavno klicali nazaj v Le Havre: teta je pobegnila.

»Mar s kom drugim?« sem vprašal miss Ashburton, kateri me je mati izročila v varstvo.

»O tem boš vprašal mamo, otrok moj, jaz ti ne morem ničesar odgovoriti,« mi je rekla naša dobra stara prijateljica, ki jo je dogodek povsem potrl.

Čez dva dni sem se z njo vred odpeljal za materjo. Bila je sobota. Vedel sem, da bom prihodnji dan našel v cerkvi svoji sestrični, in samo to mi je polnilo misli, kajti v svoji otroški duši sem tej posvetitvi našega svidenja pripisoval velik pomen. Sicer sem se pa za teto le malo menil in zdelo se mi je častno, da svoje matere ne sprašujem.

V kapelici tisto jutro ni bilo veliko ljudi. Pastor Vautier si je za snov premišljevanja gotovo namenoma izbral Kristusove besede »Prizadevajte si, da vstopite skozi ozka vrata«.

Alissa je sedela nekaj vrst pred menoj. Obraz sem ji videl od strani. Gledal sem jo nepremično in s tako samopozabo, da se mi je zdelo, kakor da skoznjo dojemam besede, ki sem jih poslušal ves iz sebe. Stric je sedel zraven moje matere in jokal.

Pastor je prebral najprej celoten odlomek: »Vstopite skozi ozka vrata, kajti široka so vrata in prostorna je pot, ki vodi v pogubo, in veliko jih je, ki vstopajo po njej. Kako ozka so vrata in kako tesna je pot, ki vodi v življenje, in malo jih je, ki jo najdejo.« Potem je razčlenil snov in govoril najprej o široki poti. Ves zamaknjen in kakor v sanjah sem videl pred seboj tetino sobo. Videl sem teto, zleknjeno na divanu, kako se smeje, videl sem sijajnega častnika, ki se tudi smeje ... In že sama misel na smeh in na veselje me je bolela, žalila, postala mi je kakor ostudno pretiravanje greha.

»In veliko jih je, ki vstopajo po njej,« je nadaljeval pastor Vautier. Potem sem si naslikal nališpano množico ljudi, ki je smejoč se in uganjajoč burke šla mimo v sprevodu, o katerem sem čutil, da v njem zame ne more in ne sme biti mesta, zakaj vsak korak, ki bi ga napravil z njimi, bi me oddaljil od Alisse. Pastor je povzel začetek besedila in videl sem tista ozka vrata, skozi katera si je bilo treba prizadevati vstopiti. V sanjah, v katere sem bil zatopljen, sem si jih predstavljal kot nekakšne valjarje, med katere sem se težko zagozdil, z izredno bolečino, v katero pa se je vendarle mešal nekakšen predokus nebeške blaženosti. Tudi ta vrata so se mi spremenila v vrata Alissine sobe. Da bi lahko stopil skozi, sem iz sebe iztisnil, izpraznil vso sebičnost, kar je še ostalo v meni ... »Zakaj tesna je pot, ki vodi v življenje,« je nadaljeval pastor Vautier – in onstran vsakega mrtvičenja, vsake žalosti sem si predstavljal, sem slutil neko drugo, čisto, mistično angelsko veselje, po katerem je dušo že žejalo. Predstavljal sem si ga kakor pesem violine, ki je rezka in nežna hkrati, kakor oster plamen, v katerem sta izgorevali Alissino in moje srce. Hodila sva drug ob drugem, oblečena v bela oblačila, o kakršnih govori Razodetje; držala sva se za roko in gledala v isti cilj ... Kaj zato, če so te otroške sanje smešne: obnavljam jih, ne da bi jih spreminjal. Za zmedenost, ki se morebiti kaže v njih, so krive le besede in nepopolne slike, ki naj bi izražale neki zelo jasen občutek.

»Malo jih je, ki jo najdejo,« je končeval pastor Vautier. Razlagal je, kako najti ozka vrata ... »Malo jih je ...« In jaz naj bi bil med njimi!

Ob koncu pridige sem bil v takem stanju notranje napetosti, da sem pobegnil, takoj ko je božja služba minila, ne da bi poskušal govoriti s sestrično – iz ponosa, saj sem hotel preizkusiti sklepe (kajti naredil sem jih) in mislil sem, da sem je najbolj vreden tedaj, če grem takoj proč od nje.

II

Ta strogi nauk je našel že po naravi k dolžnosti nagnjeno dušo pripravljeno. Zgled očeta in matere, združen s puritansko vzgojo, po kateri so mi uravnavali že prve vzgibe srca, pa je dušo usmeril k temu, čemur so, kot sem slišal, pravili krepost. Vzdržnost mi je bila enako naravna kakor drugim predajanje, in ta strogost, kateri so me podvrgli, me je mikala, ne odbijala. Od prihodnosti nisem toliko pričakoval sreče kakor neprestano stremljenje po njej; že sem zamenjeval srečo in krepost. Res sem bil, otrok pri štirinajstih letih, še neodločen, upogljiv, a ljubezen do Alisse me je kmalu odločno potisnila v to smer. To je bilo nenadno notranje razsvetljenje, ki se mu moram zahvaliti, da sem se zavedel samega sebe: zazdel sem se vase zaprt, slabo razcvel, ves v pričakovanju, premalo skrben do drugih, nič kaj podjeten in sanjajoč samo o takih zmagah, ki jih dosežemo nad samim seboj. Ljubil sem učenje, med igrami pa sem se navduševal le za tiste, ki zahtevajo zbranost ali napor. S svojimi vrstniki sem se le malo družil in sem se njihovih zabav udeleževal samo iz naklonjenosti ali vljudnosti. Vendar sem se tesneje navezal na Abela Vautierja, ki je naslednje leto prišel za menoj v Pariz in je hodil v isti razred. Bil je prijazen, brezskrben dečko, ki sem ga imel bolj rad kakor sem ga spoštoval, a sem se z njim vsaj lahko pogovarjal o Le Havru in Fongueusemaru, kamor so se mi neprestano vračale misli.

Svojega bratranca Roberta Bucolina, ki so ga poslali kot napol gojenca v isti licej kakor naju, le za dva razreda niže, sem obiskoval samo ob nedeljah. Če ne bi bil brat mojih sestričen, ki jima je bil sicer le malo podoben, me sestajanje z njim nikakor ne bi veselilo.

Bil sem, skratka, ves prevzet od svoje ljubezni in samo v njeni luči sta mi ti dve prijateljstvi nekaj pomenili. Alissa je bila podobna tistemu dragocenemu biseru, o katerem je govorilo Sveto pismo, jaz

pa sem bil tisti, ki proda vse, da si ga kupi. Toda glede na to, da sem bil še otrok – mar po krivici govorim o ljubezni, mar po krivici tako imenujem čustvo, ki sem ga občutil do svoje sestrične? Od vsega, kar sem pozneje spoznal, se mi nič ne zdi vrednejše tega imena, in poleg tega se moje čustvo v dobi, ko sem začel jasnejše vznemirjenje telesa, ni mnogo spremenilo: nisem skušal neposredneje imeti nje, ki sem je hotel biti vreden, samo kot otrok. Delo, napore, pobožna dejanja, vse sem mistično daroval Alissi, iskal sem si pretkanost v kreposti in ji mnogokrat nisem povedal, kaj sem storil zanjo. Opajal sem se z nekakšno omamno skromnostjo in se žal navadil, ne meneč se za ugodje, da me ni zadovoljila nobena stvar, ki bi me ne stala vsaj nekaj truda.

Ali pa je ta vnema spodbujala samo mene? Ne zdi se mi, da bi jo bila čutila tudi Alissa in da bi kaj storila zavoľjo mene ali pa zame, ki sem se trudil samo zanjo. V njeni neizumetničeni duši je vse ohranjalo svojo najnaravnejšo lepoto. Njena krepost je bila tako lahkotna in mila, da se je zdela kakor predavanje. Zaradi njenega otroškega nasmeha je bil tudi njen resen pogled očarljiv. V spominu vidim ta njen tako mehko, tako nežno vprašujoči pogled in razumem, da je stric v svoji zmedi iskal oporo, nasvet in tolažbo pri svoji starejši hčeri. Naslednje poletje sem ga velikokrat videl, kako se je pogovarjal z njo. Žalost ga je močno postarala, pri obedih je redko kaj spregovoril ali pa je včasih nenadoma pokazal tako narejeno veselje, da je bilo mučnejše kakor njegov molk. Ostajal je v svoji delavnici in kadil prav do večera, ko ga je poiskala Alissa. Dal se je prositi, naj gre z njo, in ga je odpeljala na vrt kakor otroka. Hodila sta po cvetni poti sedat v rondel blizu stopnic v zelenjavni vrt, kamor smo prinašali stole.

Ko sem nekega večera še bral, zleknjen na travi v senci ene od velikih škrlatnih bukev in ločen od cvetne poti samo z lovorovo ograjo, ki je sicer zastirala poglede, ne pa glasov, sem zaslišal Alisso

in strica. Ni dvoma, pravkar sta govorila o Robertu. Tedaj pa je Alissa izgovorila moje ime, in ravno ko sem začel razločevati njune besede, je stric vzkliknil:

»O, ta bo zmeraj ljubil delo!«

Slišal sem ju proti svoji volji. Hotel sem oditi ali se vsaj zganiti, da bi jima razkril svojo prisotnost. A kaj naj bi? Zakašljaj? Zakričal: »Jaz sem tukaj! Slišim vaju ...?« In se, bolj iz zadrege in boječnosti kakor v želji, da bi slišal kaj več, nisem ganil. Sicer pa sta odšla samo mimo in le nepopolno sem slišal njun pogovor. Hodila sta počasi. Alisa je kakor ponavadi gotovo nosila košarico v roki, trebila uvele cvetlice in ob vznožju nasadov pobirala še zelene sadove, ki so odpadali zaradi pogoste morske megle. Slišal sem njen jasni glas:

»Papa, ali je bil stric Palissier znamenit mož?«

Glas mojega strica je bil globok in zamolkel, nisem razločil njegovega odgovora. Alissa je vztrajala: »Zelo znamenit, ali ne?«

Spet nerazločen odgovor; potem je Alissa vprašala znova:

»Jérôme je razumen, kajne?«

Kako bi ne bil napel ušes – toda ne, ničesar nisem mogel razločiti. Nadaljevala je:

»Ali misliš, da bo postal znamenit?«

Zdaj je bil stričev glas krepkejši.

»Ampak, otrok moj, rad bi vedel najprej, kaj misliš s to besedo, ,znamenit‘! Nekdo je lahko zelo znamenit, ne da bi bilo to videti, vsaj ne človeškim očem – zato pa je znamenit v božjih očeh.«

»Prav tako sem tudi jaz mislila,« je rekla Alissa.

»In tudi ... Kdo bi vedel? Premlad je še. Da, res veliko obeta, a to še ni dovolj za uspeh.«

»Česa je pa še treba?«

»Draga moja, kaj naj ti povem? Treba je zaupanja, opore, ljubezni ...«

»Čemu praviš opora?« ga je prekinila Alissa.

»Ljubezni in spoštovanju, ki sta meni manjkala,« je stric odgovoril žalostno. Potem sta se njuna glasova čisto porazgubila.

Pri večerni molitvi se mi je oglasila vest zaradi neprostovoljnega prisluškovanja. Sklenil sem, da se obtožim pred svojo sestrično. Morebiti se je tokrat primešala tudi radovednost, da bi izvedel še kaj več.

Ob prvih besedah, ki sem jih spregovoril drugo jutro, je dejala:

»Jérôme, tako prisluškovanje je pa zelo grdo. Moral bi naju opozoriti ali pa oditi.«

»Povem ti, da nisem poslušal. Slišal sem, ne da bi hotel. Sicer pa sta šla samo mimo ...«

»Hodila sva počasi.«

»Že, ampak slišal sem vaju le slabo. Kar brž vaju nisem nič več slišal ... Povej, kaj ti je odgovoril stric, ko si ga vprašala, česa je treba, da kdo uspe?«

»O, Jérôme,« je rekla v smehu, »kar dobro si slišal! Zdaj bi le rad, da bi ti ponovila.«

»Povem ti, da sem slišal samo začetek ... ko je govoril o zaupanju in ljubezni.«

»Po tistem je rekel, da je treba še mnogo drugega.«

»Pa ti, kaj si mu odgovorila ti?«

Nenadoma se je zelo zresnila:

»Ko je govoril o opori v življenju, sem odgovorila, da imaš svojo mater.«

»O, Alissa, dobro veš, da je večno ne bom imel. Sploh pa to ni isto ...«

Povesila je čelo: »To mi je tudi dejal.«

Trepetaje sem jo prijel za roko.

»Karkoli bom kdaj pozneje, hočem biti samo zate.«

»Ampak, Jérôme, tudi jaz te utegnem zapustiti.«

Duša mi je stopila v besede:

»Jaz – jaz te pa ne zapustim nikoli.«

Nekoliko je skomignila z rameni:

»Mar nisi dovolj močan, da hodiš sam? Vsak od naju mora sam dospeti do Boga.«

»Ti mi kažeš pot.«

»Zakaj hočeš imeti drugega vodnika kakor Kristusa? Ali misliš, da sva si kdaj bližja kot takrat, ko vsakdo od naju pozabi na drugega in moli k Bogu?«

»Da, da bi naju združil,« sem jo prekinil, »vsako jutro in vsak večer ga prosim za to.«

»Ali ne razumeš, kaj pomeni občevanje v Bogu?«

»Razumem, iz vsega srca: to pomeni, da se z vso strastjo najdeva v isti čašчени stvari. Zdi se mi, da častim to, za kar vem, da tudi ti častiš prav zato, da bi te našel.«

»Tvoje čaščenje nikakor ni čisto.«

»Ne zahtevaj preveč od mene. Ne bi se zmenil za nebesa, če ne bi mogel tamkaj najti tebe.«

Položila je prst na ustnice in nekoliko slovesno rekla:

»Iščite najprej božje kraljestvo in njegove pravice.«

Ko pišem te najine besede, dobro vem, da se bodo tistim, ki ne vedo, kako resni so velikokrat pogovori nekaterih otrok, zdele nekoliko otroške. A kaj morem za to? Naj jih skušam opravičevati? In prav tako jih tudi nočem ličiti, da bi se zdele naravnejše.

Preskrbela sva si evangelije v besedilu Vulgate in dolge odstavke iz njih znala na pamet. S pretvezo, da bo pomagala bratu, se je Alisa z menoj učila latinščine, mislim pa, da je tako storila bolj zato, da bi mi še dalje sledila v branju knjig. In res sem se komaj upal naslajati ob učenju, koder sem vedel, da mi ne bo sledila. Če me je to včasih oviralo, mi ni ustavljalo dušnega vzleta, kakor bi morda kdo mislil. Nasprotno, zdelo se mi je, da me neovirano povsod prehiteva. A moj duh je izbiral poti z ozirom nanjo, in kar naju je tedaj

prevzemalo, kar sva imenovala »mišljenje«, je bilo pogosto samo pretveza za bolj umetno združitev, samo zakrinkano čustvo, samo preoblečena ljubezen.

Mati bi se spočetka utegnila vznemirjati zaradi čustva, ki mu še ni mogla premeriti globine, a zdaj, ko je čutila, da ji pojemajo moči, bi naju rada združila z enim samim materinskim objemom. Bolezen na srcu, zaradi katere je že dolgo trpela, ji je povzročala vse pogostejše slabosti. Ob nekem posebno hudem napadu me je poklicala k sebi:

»Dragi moj otrok, vidiš, kako naglo se staram,« mi je rekla. »Nekega dne te bom nenadoma zapustila.«

Zelo potrta je utihnila. Tedaj nisem mogel več zdržati in sem vzkliknil, kakor se mi je zdelo, da pričakuje od mene:

»Mamica ... saj veš, da se hočem poročiti z Alisso!« In moje besede so gotovo ustrezale njenim najskrivnejšim mislim, saj je takoj dejala:

»Da, ravno o tem sem hotela govoriti s teboj, Jérôme.«

»Mamica,« sem rekel ihteč, »saj misliš, da me ljubi, kajne?«

»Da, otrok moj.« Ponovila je nekajkrat z nežnim glasom: »Da, otrok moj.« Govorila je s težavo. Pristavila je: »Vse je treba prepustiti Bogu.« Ker sem bil sklonjen prav k njej, mi je nato položila roko na glavo in rekla:

»Bog vaju varuj, otroka moja! Bog vaju varuj oba!« Potem je omahnila v nekakšno dremavico, iz katere je nisem poskušal buditi.

Tega pogovora nisva nikoli nadaljevala. Naslednji dan je bilo materi bolje. Odšel sem spet v šolo in molk je legel na to, napol zaupano skrivnost. Sicer pa, kaj naj bi še več izvedel? Da me je Alissa ljubila, o tem nisem mogel niti za trenutek podvomiti. In tudi če bi dotlej kdaj podvomil, bi mi ob žalostnem dogodku, ki je sledil, dvom za zmeraj izginil iz srca.

Nekega večera je mati povsem mirno ugasnila med menoj in miss Ashburton. Poslednji napad, ki jo je pobral, se sprva ni zdel hujši

kakor prejšnji. Vznemirljiv je postal šele proti koncu, ko že nihče od sorodnikov ni več utegnil prihiteti. Ostal sem sam s staro materino prijateljico in prvo noč bedel ob dragi pokojnici. Globoko sem ljubil mater in se čudil, da kljub solzam nisem občutil nobene žalosti. Jokal sem le iz sočutja do miss Ashburton, ki je morala videti svojo mnogo let mlajšo prijateljico, kako je pred njo odšla k Bogu. Toda meni je skrita misel, da mi bo ta smrt kar pognala sestrično v naročje, neizmerno obvladovala žalost.

Naslednji dan je prišel stric. Izročil mi je pismo svoje hčere, ki je s teto Plantierjevo prišla šele tretji dan.

*Jérôme, prijatelj moj dragi, brat moj!« mi je pisala. »Kako hudo žal mi je, da ji nisem mogla pred smrtjo reči tistih nekaj besed, ki bi jo bile tako zelo osrečile in ki jih je pričakovala. Naj mi zdaj oprost! Poslej naju vodi sam Bog! Z Bogom, ubogi prijatelj. Pristrčneje kot kdajkoli te pozdravlja
tvoja Alissa.«*

26

27

Kaj naj bi pomenilo to pismo? Katere bi naj bile neizgovorjene besede, zaradi katerih ji je bilo hudo, če ne tiste, s katerimi bi zvezala najino bodočnost? Bil sem še tako mlad, da si je nisem kar takoj upal prositi za roko. Sicer pa, ali mi je bila njena obljuba potrebna? Mar nisva že bila kakor zaročenca? Najina ljubezen za najino okolico ni bila nobena skrivnost več. Tako kot je ni ovirala mati, je ni niti stric – nasprotno, do mene se je vèdel, kot da bi že bil njegov sin.

Velikonočne počitnice, ki so se pričele nekaj dni zatem, sem preživel v Le Havru; stanoval sem pri teti Plantierjevi, obedoval pa skoraj zmeraj pri stricu Bucolinu.

Teta Félicie Plantier je bila izvrstna žena, vendar ne moje sestrične ne jaz nismo bili do nje posebej zaupni. Stalna zaposlenost ji je kar sapo jemala. Njene kretnje so bile brez mehkode, glas brez melodi-je, kar obsipavala nas je z ljubeznivostmi, porojenimi kadarkoli že čez dan iz potrebe, da izlije svoja prekipevajoča čustva do nas. Stric Bucolin jo je imel zelo rad. A kadar je govoril z njo, smo že po barvi njegovega glasu lahko čutili, koliko rajši je imel mojo mater.

»Dragi moj Jérôme,« je dejala nekega večera, »ne vem, kaj nameravaš početi to poletje, a počakala bom, da izvem tvoje načrte, preden se odločim, ali ti lahko pomagam ...«

»Nisem še veliko mislil o tem,« sem ji odgovoril. »Mogoče bom poskusil popotovati.«

»Saj veš, da boš pri meni tako kot v Fongueusemaru vedno dobrodošel. Napravil boš veselje stricu in Julietti, če boš prišel k njim ...«

»Hočete reči – Alissi.«

»Ah, saj res! Oprosti ... Mislila sem, da ljubiš Julietto, dokler mi ni tvoj stric povedal ... Ni še niti mesec dni ... Saj veš, jaz vas imam zelo rada, ampak ne poznam vas dobro: tako malokdaj vas imam priložnost videti. In poleg tega tudi ne opazujem dobro; nimam časa, da bi se ustavljala in gledala, kar me nič ne briga. Zmeraj sem te videla, da se igraš z Julietto ... Mislila sem si ... tako prijazna je, tako vesela.«

»Da, še zmeraj se rad z njo igram, ljubim pa Alisso ...«

»Prav, prav! Ti kar ... Jaz, veš, skoraj lahko rečem, da je ne poznam. Govori manj kakor njena sestra. Mislim, da si imel dober razlog, če si si jo izbral.«

»Toda, draga teta, nisem si izbral tega, da jo ljubim, in nikoli se nisem spraševal, iz kakšnih razlogov ...«

»Ne jezi se, Jérôme, govorim ti brez hudega namena ... Pozabila sem, kaj sem ti hotela reči ... Ah, da: mislim si seveda, da se bo vse to končalo s poroko. Toda zaradi žalovanja po materi se iz spodob-

nosti še ne moreš zaročiti – pa saj si tudi še zelo mlad ... Mislila sem si, da ti navzočnost v Fongueusemaru zdaj morebiti ne bi bila ljuba, ko si brez matere.«

»Saj prav zato, draga teta, sem govoril o popotovanju.«

»Da. No, dragi moj, mislila sem si, da bi moja navzočnost morebiti vse to nekoliko olajšala, in uredila sem si tako, da bom del poletja prosta.«

»Miss Ashburton bi rada prišla, če bi jo le prosil.«

»Saj vem, da bo prišla. A to ni dovolj! Tudi jaz bom šla ... O, saj si ne domišljam, da bi ti mogla nadomestiti ubogo mater,« je pristavila in nenadoma zaihtela. »Skrbela bom pa za gospodinjstvo ... in končno ne bo treba ne tebi ne stricu ne Alissi čutiti kake nadlege.«

Teta Félicie se je motila glede uspeha svoje navzočnosti. Po pravici povedano, nam je bila v nadlego. Tako kot je sporočila, se je že julija nastanila v Fongueusemaru, kamor sva prišla kmalu za njo tudi jaz in miss Ashburton. S pretvezo, da bi rada pomagala Alissi pri domačih opravilih, je to, drugače tako mirno hišo napolnjevala z neprestanim hrupom. Vnema, s katero nam je skušala biti uslužna in s katero naj bi, kakor je rekla, »vse to lajšala«, je bila tako nerodna, da sva bila z Alisso vpričo nje največkrat kar trda in nema. Morala naju je imeti za zelo hladna ... – In če ne bi molčala, mar bi zmogla razumeti način najine ljubezni? – Juliettin značaj pa se je dovolj dobro skladal s tem prekipevanjem in morda me je nekakšna zagrenjenost ovirala pri ljubezni do tete, ko sem jo videl, kako je bila odločno bolj naklonjena mlajši nečakinji.

Neko jutro me je po prihodu pošte poklicala k sebi:

»Ubogi moj Jérôme, vsa obupana sem: hči mi je zbolela in me kliče k sebi. Morala vas bom zapustiti ...«

Poln nepotrebnih pomislekov sem poiskal strica. Nisem vedel, ali si bom upal ostati v Fongueusemaru po odhodu svoje tete. A takoj ob prvih besedah je vzkliknila:

»Le kaj si je uboga sestra spet izmislila, da bi zamotala najnaravnije stvari! Le zakaj bi nas zapuščal, Jérôme? Mar nisi že skoraj moj otrok?«

Teta je ostala v Fongueusemaru le štirinajst dni. Brž ko je odšla, se je hiša umirila: znova jo je naselila tista vedra tišina, ki je bila zelo podobna sreči. Moje žalovanje ni mračilo najine ljubezni, le zresnilo jo je. Življenje je začelo teči enakomerno in kakor v zelo zvočnem prostoru je odmeval v njem vsak najmanjši utrip najinih src.

Nekaj dni po tetinem odhodu smo zvečer pri mizi govorili o njej. Spominjam se še, kaj smo govorili:

»Kakšna vihravost. Ali je mogoče, da valovi življenja njeni duši ne dajejo več miru? Lepi videz ljubezni, kaj je tu s tvojim odsevom? ...« – Spominjali smo se namreč Goethejevih besed, ki jih je napisal o gospe Stein: »Bilo bi lepo videti svet, kako se zrcali v tej duši.« In brž smo zgradili ne vem kakšno lestev, pri čemer smo stavili na najvišje mesto razglablajoče zmožnosti. Stric, ki je dotlej molčal, nas je z žalostnim nasmeškom posvaril:

»Otroci moji,« je rekel, »tudi če je zlomljena, bo Bog prepoznal svojo podobo. Ne sodimo ljudi po enem samem trenutku njihovega življenja. Kar vam na moji ubogi sestri ne ugaja, izvira od dogodkov, ki jih predobro poznam, da bi jo mogel soditi tako strogo kakor vi. Nima mladost tako ljubke lastnosti, da bi se na starost ne mogla sprevreči. Kar pri Félicie imenujete vihravost, je bil spočetka samo prijazen zanos, nenadnost, predaja trenutku in milina. Povem vam, da nismo bili zelo drugačni od tega, kakršni se zdite danes vi. Jaz sem bil precej podoben tebi, Jérôme – mogoče bolj, kakor sam vem. Félicie je bila zelo podobna Julietti, kakršna je sedaj ... Da,

celo po zunanosti – in nenadoma,« je pristavil ter se obrnil k hčeri, »jo razločim v nekih zvokih tvojega glasu: imela je tvoj nasmeh – in isto kretnjo, ki jo je kmalu izgubila, da je včasih kakor ti negibno obsedela, oprta na komolce, s čelom, skritim v prekrizanih prstih svojih rok.« Miss Ashburton se je obrnila k meni in mi skoraj šepetaje rekla: »Na tvojo mater pa spominja Alissa.«

Tisto poletje je bilo čudovito. Vse se je zdelo kakor prepojeno z jasnino. Najin žar je premagoval zlo, premagoval smrt, senca se je umikala pred nama. Vsako jutro me je prebudilo veselje. Vstajal sem brž ob zori in takoj planil svetlobi naproti ... Kadar sanjam o tej dobi, mi je vsa rosna pred očmi. Zgodnejša od svoje sestre, ki je ponavadi bedela zelo pozno v noč, je Julietta hodila z menoj na vrt. Postala je posrednica med sestro in menoj. Brez konca in kraja sem ji pripovedoval o najini ljubezni in zdelo se je, kot da se me ne utruji poslušati. Pripovedoval sem ji, česar si nisem upal povedati Alissi, kajti pred njo sem bil zaradi svoje prevelike ljubezni boječ in nenaraven. Zdelo se je, da Alissa pristaja na to igro, da ji ugaja, da tako veselo govorim z njeno sestro – ali ni vedela ali pa se je delala, kot da ne ve, da neprestano govoriva samo o njej.

O, čudovito maličenje ljubezni, da, celo prevelike ljubezni, po kakšni skrivni poti si nas pripeljalo od smeha do joka in od najbolj otroškega veselja do stroge kreposti!

Poletje je potekalo tako čisto, tako gladko, da danes nimam skoraj nobenega spomina več na tiste bežne dneve. Edini dogodki so bili pogovori, branje ...

»Nekaj žalostnega se mi je sanjalo,« mi je rekla Alissa neko jutro proti koncu počitnic. »Jaz sem živela, ti pa si umrl. Ne, nisem te videla umreti. Bilo je preprosto tako: bil si mrtev. Bilo je strašno. Bilo je nekaj tako nemogočega, da sem si dopovedovala, da si samo odsoten. Bila sva ločena, a čutila sem, da mi je dano, da te dosežem.

Na vse načine sem te poskušala najti in tako zelo sem se trudila, da sem se prebudila.

Zdi se mi, da sem bila vse jutro pod vtisom teh sanj. Bilo je, kot da še kar naprej sanjam. Še vedno se mi je zdelo, da sem ločena od tebe, da bom ostala ločena od tebe dolgo, dolgo ...« Čisto tiho je pristavila: »Vse življenje – in da bi se bilo treba vse življenje zelo truditi ...«

»Zakaj?«

»Obema zelo truditi, da se znova doseževa.«

Tistih njenih besed nisem jemal zares ali pa sem se jih bal vzeti zares. Kot da bi ji hotel ugovarjati, sem z nenadnim pogumom in močno utripajočim srcem rekel:

»No, in meni – meni se je pa nocoj sanjalo, da sem se poročil s teboj: tako trdno, da naju ne bi moglo ločiti nič, prav nič – edino smrt.«

»Misliš, da smrt lahko loči?« je vprašala.

»Hočem reči ...«

»Jaz nasprotno mislim, da lahko zbliža ... da, zbliža, kar je bilo v življenju ločeno.«

Vse to je tako globoko seglo v naju, da slišim celo zvok najinih besed. Vendar sem vso njihovo resnost razumel šele pozneje.

Poletje je minevalo. Polja so bila povečini že prazna in razgled se je nepričakovano razširil. Zadnji, ne, predzadnji večer pred svojim odhodom sem z Julietto odšel proti gozdiču na koncu zelenjavnega vrta.

»Kaj si včeraj recitiral Alissi?« me je vprašala.

»Kdaj pa?«

»Ko smo vaju pustili za seboj na klopi ob laporni jami.«

»Ah ... nekaj Baudelairovih verzov, mislim.«

»Katere? Mi nočes povedati?«

»Kmalu bomo utonili v hladno noč,« sem začel, ne posebno razpoložen. A ona me je takoj prekinila in nadaljevala s trepetajočim in spremenjenim glasom:

Zbogom, živa jasnina prekrasnih poletij!

»Kaj? Ti jih poznaš?« sem ves začuden vzkliknil. »Mislil sem, da ne maraš verzov.«

»Zakaj vendar? Mar zato, ker mi jih nikoli ne recitiraš?« je smejoč, a malce prisiljeno odvrnila. »Včasih se mi zdi, da me imaš za čisto omejeno.«

»Saj je človek lahko čisto pameten, le verzov ne mara. Nikoli jih nisem slišal iz tvojih ust in nikoli me nisi prosila, da bi ti jih recitiral.«

»Ker za to skrbi Alissa ...« Obmolknila je za nekaj trenutkov, nato pa nenadoma vprašala:

»Torej pojutrišnjem odhajaš?«

»Moram.«

»Kaj boš delal pozimi?«

»Prvi letnik na École normale.«

»Mar se ne misliš poročiti z Alisso?«

»Ne pred vojaško službo. Sploh pa ne, dokler nekoliko natančneje ne vem, česa se bom lotil pozneje.«

»Torej tega še ne veš?«

»Tega nočem še vedeti. Preveč stvari me zanima. Čim dlje je mogoče, odlagam trenutek, ko se bo treba odločiti in živeti potlej samo za tisto stvar.«

»Ali tudi svojo zaroko odlagaš iz strahu pred odločitvijo?«

Skomignil sem z rameni, ne da bi odgovoril. Ona pa je vztrajala: »Česa torej čakata, da bi se zaročila? Čemu se ne zaročita takoj?«

»A čemu naj bi se zaročila? Mar nama ni dovolj, če veva, da pripadava drug drugemu, četudi svet za to ne ve? Če me je volja, da zastavim vse življenje zanjo, misliš, da bi bilo lepše, če vežem svojo ljubezen z obljubami? Jaz ne mislim tako. Obljuba bi se mi zdela žalitev najine ljubezni ... Zaročiti bi se hotel edino tedaj, ko bi ji ne zaupal.«

»Ni ona tista, ki ji ne zaupam ...«

Šla sva počasi. Prišla sva do tistega mesta na vrtu, kjer sem pred kratkim nehote poslušal pogovor med Alisso in njenim očetom. Nenadoma me je obšla misel, da Alissa, ki sem jo videl, da je šla na vrt, morda sedi v rondelu in naju prav tako lahko sliši; možnost, da ji dam slišati, česar si ji nisem upal povedati naravnost, me je takoj zapeljala. Nakana me je veselila in povzdignil sem glas:

»O!« sem vzkliknil s tistim, nekoliko napihnjenim zanosom svojih let, a preveč pazeč na besede, da bi v Juliettinih slišal to, česar ni govorila. »O, ko bi se le mogli sklanjati nad dušo, ki jo ljubimo, in videti v njej kakor v zrcalu, kakšno sliko puščamo v njej! Ko bi mogli brati drugim v duši kakor samim sebi, bolje kakor samim sebi. Kakšen mir v nežnosti. Kakšna čistost v ljubezni ...«

Bil sem tako domišljav, da sem imel Juliettino zmedenost za plod svojega slabotnega zanosa. Nenadoma mi je naslonila glavo na ramo:

»Jérôme! Jérôme! Rada bi zatrdno vedela, da jo boš osrečil! Če bi morala trpeti tudi še zavoljo tebe, mislim, da bi te sovražila!«

»Ah, Julietta,« sem vzkliknil, jo objel in ji dvignil čelo, »sovražil bi samega sebe. Če bi vedela ... Saj prav zato se ne odločim za svoj poklic, da bi šele z njo prav začel svoje življenje. Vso svojo prihodnost puščam neodločeno zaradi nje! Ne maram ničesar, kar bi lahko bil brez nje ...«

»Kaj pa ona pravi, kadar govoriš z njo o tem?«

»Saj z njo nikoli ne govorim o tem! Nikoli. Prav to je tudi razlog, da se še ne zaročiva. Nikoli se ne pogovarjava o poroki, niti kaj bova delala pozneje. – O, Julietta! Življenje z njo se mi zdi tako lepo, da si ne upam ... ali razumeš? Da si ne upam z njo govoriti o tem.«

»Mar bi rad, da bi jo sreča presenetila ...«

»Ne, ne to. A bojim se ... da bi jo preplašil, razumeš? Bojim se, da je ta neskončna sreča, ki jo slutim, ne bi prestrašila. – Nekega dne sem jo vprašal, ali bi rada potovala. Rekla mi je, da si ne želi ničesar in da ji zadostuje, če ve, da so ti kraji na svetu, da so lepi in da je drugim dovoljeno iti tja ...«

»Kaj pa ti, Jérôme, bi ti rad potoval?«

»Po vsem svetu. Vse življenje se mi zdi kakor dolgo potovanje – z njo, skozi knjige, ljudi in kraje ... Ali misliš na to, kar pomeni izraz ‚dvigniti sidro‘?«

»Da, velikokrat mislim na to,« je tiho rekla. Toda jaz sem jo komaj poslušal; pustil sem, da so njene besede padle na tla kakor ubogi ranjeni ptički in nadaljeval:

»Oditi ponoči, prebuditi se ob svitu jutranje zarje, biti sam z njo na negotovih valovih ...«

»In pripluti v pristanišče, ki smo ga že kot otroci gledali na zemljevidih, kjer je vse neznanano ... Predstavljam si te, kako stopaš z ladje in greš po brvi z Alisso, ki se ti opira na roko.«

»Potem greva brž na pošto,« sem v smehu pristavil, »da zahteva pismo, ki nama ga je pisala Julietta ...«

»Iz Fongueusemara, kjer je ostala in ki se vama bo moral zdeti tako majhen, tako žalosten in tako daleč ...«

Ali so natančno to njene besede? Ne morem trditi, kajti, povem vam, bil sem tako prevzet od ljubezni, da sem razen njenega izraza komaj še slišal kakega drugega.

Prišla sva do rondela; hotela sva se vrniti, ko je iz mraka nenadoma stopila Alissa. Bila je tako bleda, da je Julietta kriknila.

»Zares, ni mi posebno dobro,« je naglo jecljala Alissa. »Hladno je. Mislim, da je bolje, če grem v hišo.« Takoj naju je zapustila in z naglimi koraki odšla po vrtu.

»Vse je slišala, kar sva govorila!« je vzkliknila Julietta, brž ko se je Alissa nekoliko oddaljila.

»Saj vendar nisva govorila ničesar, kar bi jo lahko žalostilo. Nasprotno ...«

»Pusti me,« je rekla in stekla za svojo sestro.

Tisto noč nisem mogel spati. Alissa se je pokazala pri večerji, a se je takoj nato umaknila v svojo sobo. Tožila je, da jo boli glava. Kaj je slišala od najinega pogovora? Ves v skrbeh sem si ponavljal najine besede. Razmišljal sem, da morda nisem ravnal prav, ker sem hodil preblizu Juliette in sem jo objel z roko okrog pasu. Toda to je bila naša otroška navada in Alissa naju je že velikokrat videla tako hoditi. Ah, kako žalostno slep sem bil, ko sem tipajoč iskal svojo krivdo. Niti za trenutek nisem pomislil, da je Juliettine besede, ki sem jih tako malo poslušal in se jih tako slabo spominjal, Alissa morda bolje razumela. Nič ne de! Zmeden od svojega nemira, preplašen, da ne bi Alissa podvomila o meni, in ne misleč na nobeno drugo nevarnost, sem se kljub temu, kar sem rekel Julietti, in nemara prav zaradi tega, kar mi je odgovorila, odločil, da premagam svoje pomisleke, svojo bojazen in se takoj naslednji dan zaročim.

Bil je dan pred mojim odhodom. S tem sem si lahko razlagal njeno žalost. Zdelo se mi je, kot bi se me ogibala. Dan je minil in nisem je mogel srečati na samem. Strah, da bi moral oditi, ne da bi govoril z njo, me je malo pred večerjo prignal v njeno sobo. Ravno si je okrog vratu obešala biserno ovratnico, in da bi si jo pripela, je

dvignila roke in se sklonila. S hrbtom je bila obrnjena proti vratom in prek rame je gledala v zrcalo, ob katerem sta gorela dva svečnika. Najprej me je zagledala v zrcalu. Nekaj trenutkov me je gledala tako in se ni obrnila.

»Ah, torej vrata niso bila zaprta,« je rekla.

»Potrkal sem, pa mi nisi odgovorila. Alissa – saj veš, da jutri odpotujem ...«

Nič ni odgovorila, a ovratnico, ki je nikakor ni mogla pripeti, je položila na kamin. Beseda zaroka se mi je zdela pregola, prenasilna. Namesto nje sem si pomagal z nekakšnim opisom. Ko me je Alissa razumela, se mi je takoj zazdelo, kot da bi vztrepetala, kot da bi se oprla na kamin ... A tudi jaz sem tako trepetal, da sem se jo bal pogledati.

Stal sem tik ob njej, in ne da bi dvignil oči, sem jo prijel za roko. Ni mi je odtegnila. Nekoliko pa je sklonila obraz, mi rahlo dvignila roko, pritisnila nanjo svoje ustnice in skoraj šepetaje, napol naslonjena name rekla:

»Ne, Jérôme, ne ... Ne zaročajva se, prosim te.«

Srce mi je tako močno bilo, da ga je po mojem čutila. Ponovila je še nežneje:

»Ne, še ne ...«

Vprašal sem jo: »Čemu?«

»Pa saj bi te jaz pravzaprav tudi vprašala, čemu. Čemu spremenjati?«

Nisem si upal omeniti pogovora prejšnjega večera, gotovo pa je čutila, da sem mislil nanj. In kakor v odgovor na mojo misel mi je rekla ter me nepremično gledala v oči:

»Motiš se, dragi moj: ne potrebujem tolikšne sreče. Mar tako nisva srečna?«

Zaman se je poskušala nasmehiniti.

»Ne, nisva, ker te moram zapustiti.«

»Poslušaj, Jérôme, nocoj ne morem govoriti s teboj ... Ne kvariva si poslednjih trenutkov ... Ne, ne. Ljubim te prav tako kakor vedno. Pomiri se. Pisala ti bom, razložila ti bom. Obljubim, da ti bom pisala, takoj jutri ... Takoj ko boš odšel. – A pojdi zdaj! Glej, saj že jokam ... Pusti me!«

Potisnila me je nazaj, se mi lahko iztrgala – in to je bilo najino slovo. Tisti večer ji nisem mogel ničesar več reči, naslednji dan, ob mojem odhodu, pa se je zaprla v svojo sobo. Videl sem, kako mi je s svojega okna pomahala v slovo, ko je gledala za vozom, ki me je odpeljal.